

Resnica izpod okupatorjeve cenzure

Dnevnik Jutro je bil za razliko od drugega najbolj razširjenega časopisa na Slovenskem, klerikalnega Slovenca, liberalno obarvan. Skupina, ki je bila nameščena v uredništvu Jutra, je bila heterogena. Že pred italijansko okupacijo ni bila politično vezana na liberalno vodstvo.

Ludvik Mrzel, književnik in publicist je na pobudo svojega kolega Lojzeta Novaka sklenil, da bo ustanovil novinarski aktiv OF. Nagovoril je Boštjana Žagarja, stenografa in urednika Jutrove rubrike »VESTI IZ Primorske« za sestanek v njegovi delovni sobi. Žagar je povabil tudi Franca Slokarja in Toneta Janežiča. Žagar piše, da mu je datum prvega sestanka, 6. junija 1941 ostal živo v spominu. Mrzel je pričel pogovor z ugotovitvijo, da sta »minila dva meseca od izbruha vojne, da so napredni protifašistični elementi pod vodstvom Partije že pred dobrimi petimi tedni ustanovili Fronto in začeli odpor proti okupatorju ter da je čas, da organizirajo odpor tudi v redakciji.«

Mrzelo so zaupali vodstvo aktiva novinarjev, članov OF, Žagar pa je prevzel propagando in organizacijo OF v redakciji časopisa Jutro. Vključili so se še Karl Kocjančič, Franjo Puc, Elo Jutin, Stane Ravnikar, kurir Ivan Zupanc, Davorin Ravljan, Filim Omladič, Janko Kač in Franc Škodlar.

V septembru 1941 je Mrzel po nasvetu Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca vključil novinarski aktiv OF v sestav kulturne matice OF in o tem posebej obvestil člane. Medtem je Puc preko Viktorja Illovarja vzpostavil stik z delavci v tiskarni, od katerih so za OF delovali še Franci Kržan, Mirko Pogačnik in Vili Vlahovič. Jeseni 1941 je Žagar postal tajnik Novinarske nabavljalne zadruge v novinarskem domu na Gosposki ulici, kjer je prišel v stik z aktivom OF brezposelnih in upokojenih novinarjev, ki ga je ustanovil Mrzel. Sekretar le tega je bil Ivo Grohar, člani pa Fran Brozovič, Tone Gmajnar, Aleksander Železnikar, Grabnar in Grželj.

Februarja 1942 je bil Mrzel aretiran. Vodstvo OF med novinarji sta povzela Žagar in Puc. Na Žagarjevem stanovanju na Poljanah se je oglasil Voranc, za katerega je le ta

vedel, da je v vodstvu kulturne matice OF in ga kot vodja novinarjev povezal s kulturniki. Julija 1942 je bil Žagar aretiran ter zaprt v Ljubljani, kasneje pa so ga prepeljali v zapore v Italijo. Mesec kasneje se je vrnil z zapora Mrzel in prevzel vodstvo OF med novinarji, s Pucem in Ravnikarjem. Konec aprila 1944 se je Žagar vrnil v Ljubljano in se na zahtevo Puca in Nade Kraigherjeve ponovno zaposlil v redakciji Jutra in povezoval novinarje s kulturno matico OF.

Ob osvoboditvi Ljubljane je prevzel oblast v Narodni tiskarni, ki je tiskala Jutro svet delavcev in nameščenec OF, ki je 9. maja 1945 izdal naslednjo odredbo:

1. »Jutro« se ukinja in današnja posebna izdaja zapleni.
2. Vsi nameščenec so, osebno odgovorni za ohranitev vseh naprav Narodne tiskarne in listov, ki so izhajali v njej.
3. Prepovedana je vsaka osvojitve premoženja Narodne tiskarne in listov ki so izhajali v njej.
4. Prepovedan je vsak prenos premoženja Narodne tiskarne, kakor tudi izplačilo kakršnegakoli denarja, katere-mukoli, razen delavcem in nameščen-cem v Narodni tiskarni ali pri listih, ki so izhajali doslej.
5. Vsi posli, ki se tičejo uredništva listov »Jutra«, »Slovenskega naroda« in drugih se opravljajo pod nadzorstvom in vodstvom Sveta delavcev in nameščen-cem uslužbenih v Narodni tiskarni pod vodstvom tovariša Franca Puca.
6. Svet delavcev in nameščenec uslužbenih v Narodni tiskarni poziva vse tovariše, naj vestno opravljajo svoje posle, ki bodo odrejeni odgovorno.

Svet delavcev
in nameščenec
Narodne tiskarne
Franc Puc
Žagar Boštjan-Jakob

Novembra 1944 so bili aretirani novinarji, člani OF, Ravnikar, Ravljan, Justin in Kocjančič. Hoteli so jih odpeljati v Dachau. Po intervenciji dr. Kalana, predstavnika Jutra, ki je bil osebni prijatelj šefa policije v Ljubljanski pokrajini dr. Hacina, so bili namesto v Nemčijo odpeljani na prisilno delo v Postojno odkoder so se po mesecu dni vrnili v Ljubljano. Februarja 1945 sta bila aretirana Puc in Žagar, ki sta bila 4. aprila odpeljana v taborišče Podlublje, od tam pa na Jezersko.

Žagar je preko urednika Ravljana objavil v časopisu nekaj reportaž bivših jugoslovanskih vojakov, v katerih so

omalovaževali okupatorja in hkrati kritizirali stari poveljniški ustroj in vojaško dezorganizacijo. V dneh 27. in 28. maja 1941 so objavili reportažo Vita Kraigherja z naslovom »Vojni dnevi na Hrvaškem«. Podpisali so ga s kratico V. K. Piščevega imena Žagar ni zapal uredniku. S šifro »u« poleg datuma vsakokratne vesti je skupaj z Janežičem vtihotapil v list prikrite podatke iz sovjetske in drugih vojnih poročil, tako na primer 10. avgusta 1941 podatke o nemških vojnih izgubah. Take vesti so seveda kmalu zbudile pozornost italijanske cenzure. Visoki komisar Ljubljanske pokrajine Emilio Grazioli je jeseni 1941 po obisku konzula tako imenovane Neodvisne države Hrvatske zapretil, da bo aktiv OF v Narodni tiskarni dal postreliti kot talce.

Novinarji so vseeno nadaljevali delo. Julija 1942 so aretirali in zaprli Staneta Ravnikarja, ker je v Jutru objavil vest, da bo maša zadušnica za ustreljenim Tonetom Tomšičem. Iz šentpeterske vojašnice ga je rešil njegov prijatelj Drago Jambrek, ki je kvestorju Messani, šefu policije popravljajal zobe in pod pretvezo, da gre za pomoto, dobil od njega dovoljenje za Ravnikarjevo izpustitev.

Ilegalno literaturo, Slovenski poročevalec in Ljudsko pravico je Žagarju prenašal Mrzel, ta pa jo je razširjal naprej med člani OF v redakciji in v Novinarski nabavni zadruzi. Poleg tega je Žagar vse do aretacije izdajal in dobavljal »bilten«, s katerim je seznanjal člane OF s političnimi in vojaškimi dogodki doma in po svetu. Pisal ga je na podlagi svojih zabeležk ob poslušanju radijskih oddaj iz tujine ter frontnih in političnih poročil. Žagarjeva naloga je bila tudi, da je nadzoroval dr. Vrčona, o katerem pa ni vedel drugega, kot da je nacionalist in da se je imenu skupine Mlada Jugoslavija pogajal o nekakšnem sodelovanju z Izvršnim odborom OF. S pomočjo kurirja Ivana Zupanca je dognal da je jeseni 1941 začel pisati za tržaški fašistični dnevnik Picolo, za honorar 500 lir mesečno. Vito Kraigher je na podlagi teh informacij poskrbel, da se skupina Mlada Jugoslavija tudi iz tega razloga ni vključila v OF.

Novinarji so bili in so pomembni odlikovalci javnega mnenja. Spoznali so pravi namen okupatorjev, izbris slovenskega naroda, zato so se vključili v OF in s svojo legalno in ilegalno dejavnostjo v povezavi z drugo inteligenco po svojih močeh rušili okupatorjev sistem informiranja, obveščali vodstvo OF o nemilih sovražnikih in domače reakcije, po osvoboditvi pa prevzeli naloge pri urejanju slovenskih časnikov.

LOJZ TRŠAR

KS Poljane

Seja sveta KS – V avgustu so na seji sveta KS razpravljali o proračunu KS za leto 1987. Sredstva so bila razdeljena za posamezne namene in jih je KS dosledno izrabljala. Naslednja točka dnevnega reda je bila pregled izvajanja srednjeročnega plana za tekoče leto. Ugotovili so, da izvajanje poteka po načrtih. Obravnavali so tudi nekatera druga vprašanja, ki zadevajo delovanje KS.

Zadnje priprave na krajevni praznik – Na sestanku odbora za proslavo krajevnega praznika, ki bo 13. oktobra, je vsak član dobil svojo zadolžitev. Med drugim bodo pripravili razstavo ročnih del in kuliničnih specialitet. V KK SZDL so organizirali nekaj delovnih skupin, ki bodo pripravile kulturni program in tombolo in seveda poskrbele tudi za propagando.

Nova podoba KS – Na območju KS poteka nekaj novih gradenj. Ob Poljanski cesti raste poslovno stavbni objekt, na Streliški ulici 1, 3 in 5 pa bodo dobili nov toplovod. Delo zaenkrat dobro napreduje in v KS so z njimi zadovoljni.

KS Tabor

Živahno kljub počitnicam – Na balnišči Partizana Tabor, ki ga upravlja in vzdržuje balinarska sekcija Društva upokojencev Tabor, je vsak dan živahno tako rekoč od jutra do večera. Člani društva balinajo za rekreacijo, obenem pa se pripravljajo na jesenska tekovalja.

Evidentiranje – Kadrovska koordinacija pri KK SZDL ni imela počitnic. Pred nami so volitve SZDL in opraviti so morali številne pogovore s krajinami, ki naj bi s svojim delom pomagali pri delu SZDL. Tako imajo v KS Tabor evidentiranje že opravljeno in zdaj se pospešeno pripravljajo na izvedbo nadaljnjih volilnih postopkov.

Dom upokojencev – V domu upokojencev na Taboru običajno ne mine noben pomemben praznik ne da bi ga na nek način obeležili. Tako so za dan borca 4. julija pripravili nepozaben koncert, na katerem so predvajali pesmi, kakršne so poslušali njihovi varovanci, ko so bili še v mladih letih. Koncert je bil povezan z borbenimi in partizanskimi pesmimi, izvajala pa ga je družina Novina iz Grumperke pri Otočcu. To je trio, ki ga sestavljajo oče Marjan, 12-letni Jože in 8-letni Borut. Glasbeniki so koncert ponovili tudi v domu na Poljanah. Oba koncerta so imeli brezplačno.

Film snemajo – V prostorih Partizana Tabor je že več kot teden dni živahno kot le kaj. Že ob vstopu v stavbo stojijo veliki reflektorji, v veliki telovadnici pa od jutra do večera odmevajo zvoki glasbe, ob kateri plešejo mladi plesalci jazz baleta Kazine. Tu namreč snemajo drugi del filma »Poletje v školjki«.

Razkopane ceste tudi na Taboru – DO Energetika, TOZD Plinarne, ki je napovedala, da bo v obdobju april – avgust na območju KS Tabor opravljala sanacijska dela na plinovodnem omrežju, je svojo napoved uresničila. Skoraj oba poletna meseca so delali na Ilirski, Rozmanovi in Vrhovčevi ulici. Kljub globokim jaškom, ko je bilo potrebno razbijati asfalt in odmetavati na tone peska, pa je treba reči, da ni bilo niti pretiranega hrupa, niti prahu. Dela potekajo izredno hitro in številni jaški do posameznih hiš kažejo, da so se prenekaletni hišni sveti ali pa posamezniki odločili, da sanirajo svoje že obstoječe plinovodno omrežje, ali pa ga na novo vpeljejo tudi v svojo hišo.

Strokovnjaki Plinarne so na sestanku s predsedniki hišnih svetov že v marcu pojasnjevali vse v zvezi z veliko sanacijo, ki so se je lotili tudi v KS Tabor.

Končno asfaltiran prehod – Prebivalci blokov na Ilirski 13 in 15 so po dolgem času spet enkrat izredno zadovoljni. Še spomladi smo v Dogovorih zapisali, da tečejo že nekaj mesecev razprave o tem, kdo je pristojen za asfaltiranje prehoda do garaž med obema blokoma. Za prehod, ki se je v dežju spremenil v blaten kolovoz, namreč ni bil pristojen nihče. No, lepega dne v juliju pa so prišli delavci in v nekaj urah je bil prehod asfaltiran.

TATJANA PUST

KS Josip Prašnikar

Počitniško varstvo otrok – Društvo prijateljev mladine je med letošnjimi šolskimi počitnicami organiziralo počitniško varstvo otrok. Izkoristili so ga tudi otroci iz drugih krajevnih skupnosti (Kolodvor, Ledina) in se vključili v različne aktivnosti, ki so jim popestrile vsakdanjik. Večje število otrok v takem varstvu so zabeležili ob začetku počitnic, proti koncu pa jih je bilo manj.

Seja predsedstva KK SZDL – Člani so se sestali 8. septembra. Pogovorili so se o pripravah na volilno programsko konferenco in hkrati ugotovili, da evidentiranih možnih kandidatov v organe te družbenopolitične organizacije praktično ni. Torej spet stojimo pred perečo kadrovsko problematiko, zato predsedstvo ponovno poziva vse krajinane, naj predlagajo iz svoje sredine ljudi, ki bi bili pripravljeni sodelovati. Naslednja naloga je organiziranje javne razprave o ustanovitvi samoupravne interesne skupnosti za pospeševanje proizvodnje hrane in zagotavljanje osnovne preskrbe mesta Ljubljane ter ustanovitvi enotne samoupravne stanovanjske skupnosti ljubljanskih občin.

Naša gasilska ekipa bo tekmovala – Udeležila se bo prikaza praktične usposobljenosti gasilskih enot, ki ga bo 10. oktobra pri Osnovni šoli Tone Čufar izvedel občinski štab civilne zaštite.

Predlog zbirnih mest za komunalne odpadke – Že v mesecu juliju je KPL – TOZD »Javna higiena« posredovala predlog zbirnih mest za komunalne odpadke. Priložili so mu pregledno karto, iz katere je razvidno, kje je odvoz urejen in kje predlagajo spremembo zbirnega mesta. Dali so tudi pobudo za zamenjavo večjih smetnjakov z manjšimi oziroma predlog programa zbirnih mest in nabave smetnjakov za tiste hiše, kjer stanovalci še vedno uporabljajo vrečke. »Javna higiena« ob koncu letošnjega leta ne bo več pobirala vrečk. V krajevni skupnosti ugotavljajo, da je v zadnjih dveh mesecih 10 do 15 hiš nabavilo kontejnerje na svoje stroške. Njihova cena se glede na proizvajalca giblje od 100.000 do 200.000 dinarjev.

Bodo smetnjaki za mesto Ljubljana res enotni? – V časopisju je bilo objavljeno, da so se delegati skupščine mesta Ljubljane odločili, naj v prihodnje nabavljajo, vzdržujejo, čistijo in nadomeščajo posode za zbiranje odpadkov Komunalno podjetje Ljubljana. Smetnjaki naj bi bili enotni za vse mesto in jih bo TOZD Javna higiena začela nameščati postopno (odvisno od finančnih zmoglosti). Komunalci seveda hkrati ugotavljajo, da se bodo zaradi nabave novih posod zvišali stroški odvoza odpadkov. V neenakopravnem položaju bodo vsi tisti občani, ki so posode že kupili iz hišnih sredstev. Zato mora TOZD Javna higiena točno ugotoviti, kolikšen bo delež stroškov za nove posode v ceni odvoza smeti in priznati določen popust tistim, ki so posode že sami kupili. Ker pa so občani kupovali zabojnike pri različnih proizvajalcih, smetnjaki prav gotovo ne bodo enotni za vse mesto!

SILVA ŠUC

Angela Čontala

Naše krajanke, aktivistke, partizanke Angele Čontala ni več. Bolehanju se ni mogla zoperstaviti in kruta smrt jo je iztrgala iz naše sredine.

Rodila se je 25. avgusta 1913 v napredni kmečki družini v Trebnjem na Do-

lenjskem. Vzgojena v trdnem slovenskem okolju se je takoj po prihodu okupatorja že maja 1941 vključila v napredna gibanja, ob koncu junija 1941 pa jo že najdemo kot obveščevalko v NOB. Živel je v stalni negotovosti, da jo aretirajo. Oba njena brata sta bila že leta 1941 obsojena na 25 let ječe zaradi sodelovanja s partizani. To pa je samo podvojilo njene moči in sodelovanje v NOB. Kot obveščevalka je delala vse do odhoda v partizane. Tu je kot bivša obrtnica kmalu vodila partizanske krojaške delavnice. Pozneje je kot borka prišla vse do Trsta.

Njena mladostna spoznanja obogatena s izkušnjami v NOB so jo spremljala vse življenje. Rada je imela svoje delo, družino in ljudi, zato je bilo zadnje slovo toliko težje.

V imenu ZB in KS se je od nje poslovil Franci Štok.

L. C.